

К.В. Гусаров, канд. юрид. наук, асистент
*Національна юридична академія України
ім. Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО ПЕРЕГЛЯДУ ТА КОНТРОЛЮ АКТИВ У СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Актуальність проблем судового перегляду та контролю активів у системі цивільної юрисдикції обумовлюється фундаментальними змінами у правовій системі України і динамічним оновленням національного законодавства. З точки зору науки цивільного процесуального права визначальними є проблеми функціонування системних цивільних юрисдикцій та судової влади, форм її здійснення, визначення ефективності судових процедур і особливо тих, які мають забезпечувати гарантії реалізації прав і законних інтересів суб'єктів правовідносин.

Інститут правосуддя є домінуючим у правовій системі України, оскільки стаття 124 Конституції передбачає, що юрисдикція судів розповсюджується на всі правовідносини, які виникають у державі. Ця норма Конституції є базовою засадою для з'ясування меж юрисдикції судів як самостійної гілки судової влади, яка здійснює правосуддя.

Виключність судової влади, необмеженість її юрисдикції не виключає, а навпаки передбачає можливість захисту цивільних прав іншими несудовими органами та посадовими особами.

Цивільний кодекс України (далі – ЦК) передбачає такі форми захисту цивільних прав та інтересів: судова, адміністративна та нотаріальна. Судова форма захисту здійснюється судами за заявами заінтересованих осіб; адміністративна – Президентом України, органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим або органами місцевого самоврядування (ст.17 ЦК). Нотаріус, згідно зі ст.18 ЦК, здійснює захист цивільних прав шляхом вчинення виконавчого напису на борговому документі у випадках і порядку, встановлених законом. Разом із тим звернення заінтересованої особи до несудових форм захисту прав не позбавляє особу права звернутись за захистом своїх прав до суду.

При передбаченні несудових форм захисту цивільних прав виникає питання щодо необхідності судового контролю над актами, вдосконалення контролю за діяльністю інших несудових юрисдикцій. Предметом процесуального контролю є забезпечення принципу законності та обґрунтованості при винесенні актів у системі цивільної юрисдикції несудовими юрисдикційними органами.

Необхідність вдосконалення інституту процесуального контролю стосується також контролю судів у виконавчому провадженні та контролю легітимності рішень іноземних судів, оскільки ст.8 Закону України “Про визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів” визначає підстави для відмови в задоволенні клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішень іноземних судів.

Актуальність дослідження проблем процесуального перегляду в системі цивільної юрисдикції визначається тим, що Конституція України 1996 р. у ст.55 гарантує заінтересованим особам право на оскарження в суді незаконних рішень, дій та бездіяльності посадових осіб і органів державної влади, в тому числі судової. Звідси випливає, що дослідження і вдосконалення діяльності судів апеляційної та касаційної ланок по забезпеченню винесення законних і обґрунтованих постанов являє собою важливу форму процесуального перегляду судових рішень поряд з переглядом за нововиявленими та винятковими обставинами.

Слід зазначити, що генезис апеляційного та касаційного переглядів дозволяє стверджувати про постійне вдосконалення зазначених форм судового перегляду. Так, відповідно до Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій України” від 21.06.2001 р. передбачалося, що систему судів загальної юрисдикції складають місцеві суди, апеляційні суди, вищі спеціалізовані суди та Верховний Суд України. Подальші зміни до законодавства про судоустрій передбачили крім апеляційних судів областей та прирівняних до них також Апеляційний Суд України. В той же час законодавець передбачив інститут повторної касації поряд з первинною касацією шляхом створення в законі Касаційного Суду України. Слід мати на увазі, що законодавець обмежився лише вказанням у законі на існування означених судових установ, не визначивши при цьому чітко їх компетенцію.

В апеляційних судах цивільної юрисдикції (цивільних та господарських) існують різні за своєю правовою природою перегляди судових рішень. У цивільному судочинстві існує система неповної апеляції; у господарському ж – повна апеляція.

Повна апеляція передбачає перевірку судових актів незважаючи на доводи апеляційної скарги чи подання.

Система ж неповної апеляції визначає, що при розгляді справи в апеляційній інстанції суд перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів апеляційної скарги, апеляційного подання прокурора. При цьому суд апеляційної інстанції перевіряє законність і обґрунтованість рішення лише в межах позовних вимог, заявлених у суді першої інстанції.

При перегляді рішень судових постанов означеними органами правосуддя необхідно довести доцільність введення неповної апеляції та касації виходячи з змагальних засад судочинства, що також визначає актуальність обраної теми дослідження.

Суттєві зміни у процесуальному законодавстві та судоустрої призвели до фактичної ліквідації інституту оскарження рішень третейських судів. В юридичній літературі зазначається, що подібного не передбачає ні Господарський процесуальний кодекс України, ні Цивільний процесуальний кодекс України. Втім, і за часів існування СРСР у п.14 Положення про третейський суд зазначалося, що його рішення є остаточним, та не передбачалося механізму його оскарження. Невелика практика намагань оскаржити рішення третейських судів свідчить про те, що відсутність у процесуальному законодавстві можливості оскарження рішень вказаних органів призводить до того, що суди апеляційної та касаційної інстанцій залишали без розгляду скарги на рішення третейських судів через невідомість таких справ судам. Вищевказане свідчить про необхідність розробки механізму оскарження рішень третейських судів.

Все зазначене обумовлює необхідність і актуальність дослідження проблем судового перегляду та контролю актів у системі цивільної юрисдикції.